

Dezenformasyon Yasa Teklifinin Riskleri ve SOMUT ÖNERİLERİMİZ

Giriş

Günümüzde siyasi rejim tiplerinden bağımsız şekilde sosyal medya platformlarının ve internet medyasının denetlenmesi birçok ülkenin gündeminde. Bu tip düzenlemeler sadece demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için yaşamsal temel haklar olan ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma özgürlüğünü değil aynı zamanda demokrasinin temel koşulu olan adil ve özgür siyasi rekabeti de olumsuz etkileme potansiyeline sahip.

Türkiye’de de sosyal medya alanını denetlemeye yönelik düzenlemeler özellikle son 5 yıldır gündemde. Bu düzenlemelerden sonuncusu kamuoyuna ‘dezenformasyon yasası’ olarak yansıyan düzenleme oldu. Uzun süredir gündemde olan bu düzenlemeye ilişkin tartışmalarda pekişmiş demokrasi olan batı demokrasilerinden örnekler de kamuoyunda sıkça tartışıldı. Denge ve Denetleme Ağı olarak biz de dünyada farklı siyasi rejim tiplerine sahip ülkelerdeki sosyal medya düzenlemelerini incelediğimiz ve ifade özgürlüğünde geriye gidişi önleyecek bir düzenlemeye ilişkin somut önerileri sunduğumuz bir rapor yayınladık. Her ne kadar rapor çalışması sırasında henüz hükümet tarafından üzerinde çalışılan teklif somutlaşmamış olsa da basına yansıyan bazı düzenlemeleri de bu çerçevede aynı raporda değerlendirmiştik.

Son dönemde sıkça gündeme gelen kanun teklifi 26 Mayıs 2022 tarihinde Türkiye Millet Meclisi’ne sunuldu. Teklifin somutlaşması sonrasında birçok basın kuruluşu ve sivil toplum örgütü teklife ilişkin çekince ve eleştirilerini dile getirdiler. Biz de Denge ve Denetleme Ağı olarak sunulan teklifin ifade özgürlüğü, medya özgürlüğü ve vatandaşların alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma özgürlüğü bağlamında taşıdığı riskleri analiz ettiğimiz bu politika belgesini kaleme alma ihtiyacı hissettik.

Teklif Neler Getiriyor?

40 Maddeden oluşan ve Türk Ceza Kanunundan Basın Kanununa kadar birçok farklı kanunda değişiklik öngören teklifin başlıca maddeleri aşağıda daha detaylı olarak sıralanmıştır. Teklif hem sosyal medya platformları üzerinden yapılan paylaşımları hem de internet haber siteleri ile ilgili önemli değişiklikler içermektedir. Teklif, internet haber sitelerini de 5187 sayılı Basın Kanunu ve 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışan ve Çalıştırılanlar Arasındaki Münasebetin Tanzimi Hakkında Kanun kapsamına almaktadır. Böylelikle internet haber siteleri de süreli yayın kapsamına alınmaktadır. Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) düzenlenen, “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlıklı maddeye göre, “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse”, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacak. Suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle ya da bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde ise verilen ceza yarı oranında artırılabilecek. Bunun yanında yeni teklifle Basın İlan Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu gibi düzenleyici ve denetleyici kurumların ve İletişim Başkanlığı’nın yetkileri internet haber sitelerine ve sosyal medya platformlarına doğru önemli ölçüde genişletilmektedir.

Teklifin ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkı ve basın özgürlüğü gibi demokratik temel hak ve özgürlükleri olumsuz etkileme potansiyeline sahip başlıca maddeleri aşağıda sıralanmıştır:

- 1 İnternet haber siteleri ile basın kartına ilişkin hususlar 5187 sayılı Basın Kanunu kapsamına alınıyor.

- 2 Basın Kartı Düzenleme yetkisi İletişim Başkanlığına veriliyor ve başvuruları değerlendirecek bir Basın Kartı Komisyonu kurulması öngörülüyor.
- 3 İnternet haber sitelerine elektronik tebligat verme ve beyannamelerin Cumhuriyet Başsavcılıkları yerine Basın İlan Kurumuna verilmesi öngörülüyor.
- 4 Basın kartının iptal edileceği durumlarda iptal gerekçesine göre İletişim Başkanlığı ya da Basın Kartı Komisyonu karar alıyor.
- 5 Türk Ceza Kanunu 217. Maddesinden sonra gelmek üzere “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” maddesi ekleniyor.
- 6 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da da önemli değişiklikler öngörülüyor:
  - a İlgili Kanun'un 'erişim engellenmesi kararlarının ibaresi “8 ve 8/A maddeleri kapsamı dışındaki tüm içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesine yönelik kararların” şeklinde değiştiriliyor. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı'na katalog suçlarla daha etkin mücadele edilmesi gerekçesiyle, internet ortamında yer alan yayınlarla ilgili “yurt içi, yurt dışı” ayrımı olmaksızın 4 saat içinde içeriğin çıkarılması veya erişime engel verme yetkisi tanınıyor.
  - b Sosyal medya platformlarının bulundurmaları gereken temsilcinin gerçek kişi olması halinde bu kişinin Türkiye'de mukim ve Türk vatandaşı olması zorunluluğu getiriliyor.
  - c Sosyal medya platformları Türk Ceza Kanununda yer alan (a) çocukların cinsel istismarı, (b) halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma, (c) devletin birliği ve ülke bütünlüğünü bozmak, (ç) anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, (d) devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarına konu olan internet içeriklerini oluşturan veya yayan failere ulaşmak için gerekli olan bilgiler soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı, kovuşturma aşamasında ise yetkili mahkeme tarafından talep edildiğinde ilgili sosyal medya platform temsilciliği tarafından ilgili mercilere verilmesi zorunlu hale getiriliyor. Sosyal ağ platformları bunu yerine getirmediklerinde %90 oranında bant daraltma cezası ile karşı karşıya gelebilecekler.
  - d Sosyal medya platformları üzerinden Türk Ceza Kanunu'nda yukardaki suçlar kapsamına giren içeriklere yönelik Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanının içerik çıkartma ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğinin yerine getirilmemesi durumunda:
    - i Sosyal ağ platformlarına 6 aya kadar reklam verilmemesinin yasaklanmasına karar verebilir.
    - ii Bant genişliğinin %50 oranında daraltılması için sulh ceza hakimliğine başvurabilir.
    - iii Yerine getirilmeyen içerik kaldırma ve/veya erişim engelleme kararları için %90 bant daraltması için Başkan tekrar sulh ceza hakimliğine başvurabiliyor.
  - e Yeni düzenlemeyle 'şebekeler üstü hizmet sağlayıcılar' başlığı altında Whatsapp, Skype gibi hizmet sağlayıcılara yönelik de sorumluluklar getiriliyor. Böylelikle yeni düzenlemeyle bu hizmet sağlayıcılar da aktif kullanıcı sayısı, mesaj sayısı gibi bilgileri BTK ile paylaşmak zorunda bırakılıyor ve buna uyulmadığı takdirde para cezası ve bant daraltma cezaları ile karşı karşıya kalabiliyor.

Denge ve Denetleme Ağı olarak internet haber sitelerinin ve internet üzerinden gazetecilik mesleğini yürüten çalışanların Basın Kanunu kapsamına alınmasını olumlu buluyoruz. Keza bu talep uzun süredir internet yayıncılığı yapan ve bu alanda çalışan gazeteciler tarafından talep ediliyordu. Bu olumlu gelişmeye rağmen özellikle yukarıda sıralanan maddeler ve değişiklikler Türkiye'de son dönemde oldukça geriye gitmiş olan ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma, basın özgürlüğü gibi demokrasi için yaşamsal temel hakları daha da geriye götürme riski taşımaktadır. Bu riski büyük ölçüde arttıran iki temel yapısal unsur üzerinde durmanın yaşamsal olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan birincisi Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve

tarafsızlığı alanında özellikle son 10 yılda yaşanan sert geriye gidiştir. İkinci temel yapısal unsur ise düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütme erkinden bağımsızlıkları sorunudur.

Denge ve Denetleme Ağı olarak bu iki temel yapısal soruna ilişkin bir çok içerik ürettik. Bu Politika Belgesinde sadece bu teklifle ilgili denetim ve ceza uygulama yetkisine sahip kurumların üzerinden geçilecektir.

Teklif internet haber sitelerini basın kanunu kapsamına alarak Basın İlan Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ve İletişim Başkanlığı'nı bu alanda denetim ve ceza uygulama yönünden oldukça etkili hale getirmektedir. Özellikle son yıllarda bu düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütme erkinden bağımsızlık seviyeleri oldukça tartışmalıdır. Günümüzde Türkiye'de geleneksel medya alanının bağımsızlık ve özgürlük seviyesindeki geriye gidiş göz önüne alındığında önemli bir alternatif bilgi kaynağı oluşturan internet medyasının denetiminin bu kurumlara verilmesi teklifin sansür ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı etkisini arttırma potansiyeline sahiptir.

Örneğin teklifte internet haber sitelerine verilecek basın kartlarının düzenleme yetkisi İletişim Başkanlığına verilirken basın kartlarının hangi gazetecilere verileceğini denetleyen bir Basın Kartı Komisyonu kurulması öngörülmüyor. Kurulacak bu komisyonun kompozisyonu teklifin 14. Maddesinde düzenleniyor. İletişim Başkanlığınca belirlenecek 2 üyeye ek olarak Başkanlıkça sürekli nitelikte basın kartı sahipleri arasından belirlenecek 1 üye, göreve bağlı basın kartı sahibi gazeteciler arasından Başkanlıkça belirlenecek 1 üye ve iletişim fakülteleri dekanları veya basın sahibi gazeteciler arasından Başkanlıkça belirlenecek bir üye bulunması öngörülmüyor. Böylelikle toplan 9 üyeden oluşması öngörülen Komisyonun 5 üyesi doğrudan İletişim Başkanlığı tarafından belirlenmiş oluyor. Bu komisyonun kararları da İletişim Başkanı'nın onayına tabi kılınıyor. Yine teklifte oluşturulacak bu komisyonun üyelerinin belirlenmesi, çalışma ve karar alma usulleri gibi süreçlere ilişkin kuralların İletişim Başkanlığı tarafından çıkarılacak olan yönetmelik tarafından belirlenmesi öngörülmüyor.

İletişim Başkanı'nın oldukça etkili olacağı anlaşılan bu Komisyon basın kartı başvuru sahibinin niteliklerini, mesleki çalışmalarını, eserlerini, değerlendirerek basın kartı alıp alamayacağına karar verecek mercii olarak belirleniyor. Önceki dönemde basın kartı verilmesine yönelik tartışmalar ve İletişim Başkanlığının yürütme erki ile ilişkisi dikkate alındığında teklifteki bu düzenleme adil ve özgür seçimler, ifade özgürlüğü, ve basın özgürlüğü gibi temel demokratik haklarda geriye gidişe neden olacak bir düzenlemedir.

Geleneksel medyayla aynı şekilde internet haber sitelerinin reklam ve ilan gibi finansal gelirleri de Basın İlan Kurumunun (BİK) denetimine tabi kılınıyor. Önceki dönemde birçok basın kuruluşuna verilen ilan ve reklam cezaları bu kurumun da tarafsızlığını tartışmaya açmış bulunmaktadır. Teklifte BİK'in internet medyasındaki ilan ve reklamlara ilişkin denetleyici yetki kazanması eleştirel yayın yapan internet haber sitelerinin reklam ve ilan gibi finansal kaynaklardan siyasi saiklerle mahrum bırakılma riskini doğurmaktadır.

Teklifin diğer bir tartışmalı maddesi ise 29. Maddede düzenlenen ve Türk Ceza Kanununda yeni suçlar tanımlayan maddesidir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma gibi bir suç yeni düzenlemeyle 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılıyor. İnternet medyası ve sosyal medya içeriklerini düzenlemeye yönelik dünyadaki uygulamalar incelendiğinde cezai yaptırıma tabi olacak paylaşım türlerindeki tanım demokratik ülkelerde daha detaylı tanımlanırken düzenlemenin yapıldığı örneklerde demokrasiden otoriter rejime geçildiğinde bu tanımların genişlediği ve muallaklaştığı görülmektedir. Yeni düzenleme de oldukça geniş ve tanımlaması zor bir suç tipi ortaya koymakta ve bu suçu oldukça ağır bir cezai yaptırıma tabi kılmaktadır. Düzenlemenin bu maddesi bu şekilde adil ve özgür demokratik rekabeti ve ifade özgürlüğünü son derece olumsuz şekilde etkileme potansiyeline sahiptir.

Yeni teklifle 5651 sayılı Kanun'da da önemli değişiklikler yapılıyor. Bu değişikliklerden en önemlileri arasında yeni suç tanımlarıyla daha önceki yasada yer almayan yaptırımlar getiriliyor. Bunların başında erişim engellemenin kapsamının genişletilmesi ve Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun erişim engelleme/içerik çıkartma

yetkisine uygulanan bazı kısıtlamalar yeni düzenlemeyle ortadan kaldırılarak Kurumun bu bağlamdaki yetkileri oldukça genişletiliyor.

Sosyal medya platformlarına uygulanan yaptırımlar da yeni teklifle genişletiliyor. Yeni tasarıda sosyal ağ sağlayıcılarına “algoritmaların raporlanması zorunluluğu, içerik kaldırma, içerikler ve içerik oluşturma ilişkin bilginin yetkili kolluk birimleri ile paylaşılması, ek idari yaptırımlar” gibi düzenlemeler getiriliyor. Sosyal medya platformlarına yönelik verilen içerik çıkartma ve/veya erişim engelleme kararlarının uygulanmadığı durumlarda sosyal medya platformlarına reklam verilmesini yasaklama yetkisi Bilişim Teknolojileri ve İletişim Başkanı'na veriliyor. Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı aynı zamanda %90 oranına kadar internet trafiği bant daraltma cezası için sulh ceza hakimliğine başvurabiliyor. İçerik engelleme ve/veya kaldırma cezasıyla karşılaşan kullanıcılara önceden bilgilendirme ve yargı süreci başlatma gibi demokratik ülkelerde görülen kullanıcılara tanınan haklar yeni düzenlemede ortaya konmuyor.

Sonuç ve Somut Öneriler

Sosyal medya alanını düzenlemeye yönelik adımlar gerek otoriter gerekse demokratik rejime sahip ülkelerde günümüzde yoğun tartışma konusu. Bu çerçevede, ifade özgürlüğü ve demokratik rekabetin özünü olumsuz etkilemeyecek bu tip düzenlemeleri karşılaştırmalı incelediğimiz bir rapor çalışmamızı bu teklif somutlaşmadan önce yayınladık.

Yaptığımız karşılaştırmalı analiz yukarıda detayları verilen teklifin Türkiye’de adil ve özgür demokratik rekabet, ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma gibi temel demokratik haklarda Türkiye’de süregiden geriye gidişi hızlandırma riskini büyük ölçüde arttırmaktadır. Günümüzde siyasi partilerin gerek seçim propagandası döneminde gerekse seçimler arası dönemde sosyal medya platformlarını yaygın kullanımı dikkate alındığında, düzenlemenin demokratik rejimin özünü teşkil eden adil ve özgür seçim rekabetini de olumsuz yönde etkileme potansiyeli yüksektir.

Denge ve Denetleme Ağı olarak dünyadaki farklı sosyal medya düzenlemelerini karşılaştırmalı incelediğimiz rapor çalışmamızdaki somut önerilerle beraber TBMM’ye sunulan bu teklife ilişkin somut önerilerimizi de aşağıda karar vericiler ve kamuoyuyla paylaşıyoruz:

- 1 Öncelikle böyle bir teklifin demokratik rekabet, ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkı gibi demokrasinin temel bileşenlerine zarar vermemesi bazı temel yapısal gereklilikler ile mümkündür. Bunlardan birincisi ve en önemlisi yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığıdır. İkincisi ise bu alanı düzenleme ve denetlemeyle yetkili kılınan düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütme erkinden bağımsızlık seviyeleridir. Bu koşullar sağlanmadıkça demokratik ülkedeki bir sosyal medya düzenlemesi Türkiye’de bir uygulansa dahi yukarıdaki temel hak ve özgürlüklerde geriye gidiş yaşanması kaçınılmazdır.
- 2 Yeni teklifte Türk Ceza Kanunu’nda tanımlanan yeni suç türü keyfilğe neden olacak şekilde oldukça geniş tanımlanmıştır. Sosyal medya alanında içerik moderasyonuna tabi kılınacak içerik türleri detaylı şekilde tanımlanmalı ve muallaklık asgari seviyeye indirilmelidir. Benzer şekilde bu tip düzenlemelerin demokratik rekabetin özüne ilişkin paylaşımları kapsamayacağı kanun maddesi olarak teklife eklenmelidir.
- 3 Yeni teklifle sosyal medya alanının denetimi tek bir kuruma bırakılmakta ve birçok cezai yaptırım uygulama yetkisi verilmektedir. Demokratik rekabetin ve ifade özgürlüğü gibi temel bir hak ve özgürlüğün hayata geçmesini etkileme potansiyeline sahip bu yetkilere sahip düzenleyici ve denetleyici kurumun kompozisyonu, karar alma usulleri ve görevlilerin görev sürelerine ilişkin değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu kurumun yürütme erki ile ilişkisi asgari seviyeye indirgenmeli ve karar alıcı mevkiideki görevlilerinin yeniden atanma ya da seçilme şansı olmamalıdır.
- 4 Hali hazırda Basın Kartının kimlere verileceğini düzenleyen Basın Kartı Komisyonunun

kompozisyonunda İletişim Başkanlığının etkisi oldukça fazladır. İletişim Başkanlığının yürütme erki ile ilişkisi düşünüldüğünde bu tip bir kompozisyon, bu Komisyonu yürütenin etkisi altında bırakması kaçınılmazdır. Böyle bir komisyonun medya mensuplarının ilgili sendikaların ve medya örgütlerinin temsilcilerinin ağırlıkta olması gerekmektedir. Bu kuruluşların belirlediği kişiler kendileri tarafından Komisyona gönderilmelidir.

- 5 İçerik moderasyonu öncesinde kullanıcılar bilgilendirilmeli ve bu yaptırıma tabi tutulan içerik sahiplerine yargı yolları yeni düzenlemede somut şekilde ortaya konmalıdır.
- 6 TCK'da tanımlanan yeni suçlara ilişkin cezai yaptırımlar oldukça fazladır. Bu tip yaptırımların sosyal medyada ve internet medyasında otosansüre neden olması da kaçınılmazdır.
- 7 Benzer şekilde teklifte sosyal medya platformlarına oldukça ağır yaptırımlar öngörülmektedir. Bu yaptırımlar sosyal medya platformlarının cezalardan kaçınmak için kullanıcılara yönelik ifade özgürlüğü açısından sorunlu adımları atmalarına neden olabilecektir.

- 8 Kişi mahremiyeti de bir temel haktır. Yeni düzenlemede bu temel hakkı da olumsuz yönde etkileyecek düzenlemeler mevcuttur. Kişisel bilgilerin korunacağına dair güvenceler kanuna eklenmelidir.
- 9 Son olarak kanun yapma yönünden bu kadar geniş ve temel hak ve özgürlükleri doğrudan etkileme potansiyeline sahip bir düzenleme konun tüm paydaşları ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla müzakere edilerek onların etkin katılımıyla hazırlanmalıdır.

DENGEVE
DENETLEMEAđI

dengedenetleme.org

dengevedenetlemeagi@birarada.org

[dengevedenetlemeagi](https://www.instagram.com/dengevedenetlemeagi)

[DengeDenetleme](https://www.facebook.com/DengeDenetleme)

[DengeDenetleme](https://www.twitter.com/DengeDenetleme)